

ten merkityksensä takia, mutta tekijä olisi voinut keskustella käsitteestä ja sen käytöstä ja sitten perustellusti hylätä sen, jos ei olisi pitänyt sitä mielekkäänä käsitteenä työnsä kannalta. Kyse on kuitenkin uskontosiologiassa vakiintuneesta teoreettisesta käsitteestä, jolla on jäsenetty juuri sen kaltaista uskonnollisuutta, jota Ronimus työssään tarkastelee. Myös reflektointi suhteessa muuhun uskonnollisiin yhteisöjä tarkastelemaan uskontosiologiseen tutkimukseen jää varsin vähäiseksi, vaikakaan kaikkea teoreettista keskustelua ei voi eikä kannata mahdollistaa yhteen työhön.

Luvussa kolme Ronimus tarkastelee Jehovan todistajien organisaation syntyä ja kehitystä Yhdysvalloissa sekä Jehovan todistajia Suomessa. Lisäksi hän luo katsauksen liikkeen opin keskeisiin piirteisiin ja toimintamuotoihin. Lukijalle muodostuu hyvä kuva tutkittavasta yhteisöstä. Ronimus osoittaa hallitsevansa kontekstin, johon tutkimus ja sen kysymyksenasettelu sijoittuvat.

Analyysiluvuissa neljä ja viisi edetään systemaattisesti yhteisön jäsenyyteen ja liittymiseen kytkettyistä kuvauksista eroamisprosessia tarkasteleviin kuvauksiin. Luvun viisi jäsenitys mukaillee eroprosessia kuvaten eroon valmistautumista, itse eroa ja sen jälkeistä kokemusmaailmaa. Aineistosta nostettuihin teema-alueisiin (merkitysjärjestelmä, normatiivisuus, ihmissuhteet) perustuva kategorisointi olisi ehkä ollut työn kokonaisuutta ja erityisesti työn teoreettisen kehikon soveltamista ajatellen loogisempi, mutta eroprosessin hahmottamisen kannalta prosessia seuraava jäsenitys on parempi ratkaisu.

Lukujen analyysi on pääosin toimiva ja erittäin luettava. Aiheen kannalta oleellisia sisältöjä havainnollistavia suoria lainauksia on riittävästi ja ne rakentavat kiinnostavaa kuvaa haastateltavien kokemuksista. Samalla ne tuovat kokemukset myös lukijalle läsnä oleviksi. Nämä luvut ovat selkeästi työn parasta an-

tia. Analyysitavassa on nähtävissä kuitenkin paikoittaista horjuvuutta. Välillä analyysi muistuttaa retorista analyysia, jossa paikannetaan tekstissä ilmeneviä erilaisia vaikutuskeinoja. Yleensä analyysi on sisällön-analyysia, jossa aineisto on jaettu teemaattisiin kategorioihin, joita perustellaan aineistolainauksin. Abduktiiviselle analyysitavalle tyypillisesti teoreettista keskustelua tuodaan mukaan myös aineiston analyysiin, mikä tässä työssä toimii hyvin.

Loppuluvussa kootaan työn tulokset napakasti yhteen. Luvussa asemoidaan Jehovan todistajat -yhteisö Douglassin nelikenttämallin kategoriaan C, jossa on vahva verkosto- ja ryhmäulottuvuuden ympäristö ja jossa vallitsee selkeä jännite sisä- ja ulkopuolen välillä. Tutkimuksen perusteella tällainen asemointi on pätevä ja oikeaan osunut. Aineistosta esiin nostetut kolme teema-aluetta (merkitysjärjestelmä, normatiivisuus, ihmissuhteet) asettuvat selkeästi mallin kyseiseen kategoriaan.

Tutkimuksensa tuloksina Ronimus esittää, että Jehovan todistaja -yhteisössä ryhmän jäsenyys vaatii ehdotonta sitoutuneisuutta ja kuuliaisuutta ryhmän sääntöjä kohtaan. Vahvalle ryhmäulottuvuudelle tyypillisesti yhteisöllinen identiteetti on yksilöllistä identiteettiä tärkeämpi. Sitä korostetaan pitämällä yllä jännitettä suhteessa ryhmän ulkopuoliseen todellisuuteen. Selkeä kollektiivinen identiteetti tuottaa myös palkitsevia ihmissuhteita, joita korostetaan erityisesti yhteisöön liittymisvaiheessa. Myös eroamisvaiheessa kollektiivinen identiteetti tulee vahvasti näkyville eroajan joutuessa pohtimaan eroamisensa kustannuksia, joista usein yksi keskeisimpiä on sosiaalisten suhteiden menetys. Eroamisessa keskeinen muutos liittyykin niin sanottuun toimijuuden haltuunottoon, jolloin eronneen kerronnassa alkaa korostua autonominen yksilö. Ero nähdään osoituksena itsenäisestä ratkaisusta. Eroaja työstää itselleen

eronneen identiteetin, jolloin hän myös joutuu määrittämään uudelleen suhteensa uskontoon. Tyypillisesti eronnut on joko luopunut kokonaan uskonnosta tai omaksunut itsenäisen pohdinnan jälkeen itselleen sopivan tavan uskoa. Oleellista on ollut se, että kyse on ollut yksilöllisistä valinnoista.

Ronimuksen tutkimustulokset ovat sekä uskontotieteellisesti että yhteiskunnallisesti tärkeitä. Tiukkara-jaisen uskonnollisen yhteisön jäsenyyden ja siitä eroamisen teoreettinen tarkastelu luo pohjaa myös muista uskonnollisista yhteisöistä irtautumisen tutkimiselle. Lisäksi tutkimus voi auttaa vastaavankaltaisen eroprosessin kokeneita jäsentämään kokemustaan.

HEIKKI PESONEN
DOS., RYTTYLÄ

**AIRI MARKKANEN, HEINI
PUURUNEN JA AINO
SAARINEN (TOIM.)**
**Huomio! Romaneja tiel-
lä. Helsinki: Suomen
Rauhanpuolustajat & Like
2012. 289 s.**

Huomio! Romaneja tiellä -artikkeli-kokoelma on ajankohtainen ja monipuolinen puheenvuoro Itä-Euroopan romanien köyhyyteen ja heihin kohdistuvaan laaja-alaiseen syrjintään, joka on tullut näkyväksi kaikkialla Euroopan Unionin alueella kiertävien romanikerjäläisten myötä. Nyt arvioitavana olevan teoksen lisäksi vuoden 2007 EU:n laajentumisen jälkeen eskaloitunutta romanikerjäläisongelmaa on suomeksi tarkasteltu kahdessa teoksessa: Kimmo Oksasen pamfletissa *Kerjäläisten valtakunta: Totuus kerjäläisistä romaneista... ja muita valheita* (WSOY 2009) sekä Virpi Mäkisen ja

Anne Birgitta Pessin toimittamassa artikkelikokoelmassa *Kerjääminen eilen ja tänään: Historiallisia, oikeudellisia ja sosiaalipoliittisia näkökulmia kerjäämiseen* (Vastapaino 2009). Aihepiiristä on julkaistu myös joitakin opinnäytteitä. Lisäksi Helsingin Diakonissalaitoksen *Rom po drom – Romanit tiellä* -projektin pohjalta on julkaistu aihepiiriä kartoittava *Päivästä päivään, maasta maahan: Taivoitteena toimeentulo* -väliraportti, jonka ovat toimittaneet Marjatta Vesalainen ja Tuomo Leinonen (Diak., Helsinki 2008). Myös Sisäasiainministeriö on julkaissut raportit katu-kerjäämisen ja viranomaisyhteistyön välisestä kysymyksestä (2008) sekä kerjäämisen kieltämisestä koskevasta kartoituksesta (2010).

Mitä uutta nyt arvioitavana oleva kokoomateos tuo aihepiiriin verrattuna aikaisempiin julkaisuihin? *Huomio! Romaneja tiellä* -kokoelmassa kuuluu selkeästi romanien oma ääni. Osa kirjoittajista – ainakin Anca Loredana Enache, Airi Markkanen, Heini Puurunen ja Kimmo Oksanen – ovat joko tehneet kenttätyötä Suomessa kerjäävien Romanian ja Bulgarian romanien parissa, haastatelleet heitä tai tehneet tutkimus- ja reportaasimatkoja Balkanille, romanien omille kotiseuduille. Kirjoittajakunnassa on myös yksi suomalainen romani, Kyösti Roth, joka kertoo kohtaamisistaan Romanian romanien kanssa. Teoksen perussanoma onkin kiteytettävissä toimittajien omin sanoin seuraavasti: ”Minkään tason politiikkaa ei pidä edistää ilman että kuullaan myös kiertäviä romaneja itseään – unohtamatta niitä, jotka ovat siinä yhteisössä hiljennettyjä ja vähävoimaisia: lapsia ja naisia.” (s. 23)

Tämän lisäksi teoksen artikkeleissa toistuvia teemoja ovat romanien laaja-alainen syrjäytyneisyys ja kerjäläisyyteen, toiseuteen ja jatkuvaan liikkeellä oloon liittyvät ihmisoikeuskysymykset. Erityisesti kiinnitetään huomiota romaninaisten vaikeaan asemaan niin romaninyhteisöissä kuin niiden ulkopuolellakin.

Romanialaisen tutkijan Cristina Ratin artikkeli ”Romaninaiset ja lapset: Romanian uuden perhepolitiikan häviäjät” valottaa erinomaisen selkeästi ja kiinnostavasti sitä, miten Romaniassa 2000-luvulla tehdyt perhepoliittiset uudistukset ja tukien sitominen vanhempien työkokemukseen sekä niiden rajaaminen korkeintaan kolmeen lapseen vaikeuttivat entisestään monilapsisten romaniperheiden ja erityisesti naisten ja lasten elämää. Monet Suomeen saapuneet kertovatkin kerjuulle lähdön syyksi sen, ettei mitään muuta selviytymiskeinoa enää ollut. Osa kerjäämällä saaduista rahoista lähetetään kotimaassa odotavalta perheelle tai sukulaiselle.

Suurin osa romaneista on väliaikaisia maahanmuuttajia. He palaavat ennemmin tai myöhemmin takaisin kotimaahansa tai kiertävät Euroopan eri maissa siirtyen aina kolmen kuukauden välein maasta toiseen.

Aino Saarisen artikkelissa ”Vapaa liikkuvuus: Haaste suomalaiselle muuttopolitiikalle ja naisystävälliselle hyvinvointivaltiolle” tarkastellaan pohjoismaiseen asumisperustaiseen hyvinvointimalliin liittyviä ongelmia romanikerjäläisten näkökulmasta. Yksi keskeisimpiä ongelmiahan on, ettei unionin sisäinen muutto takaa muuttajille tulomaassa samoja sosiaalisia oikeuksia kuin sen kansalaisilla ja pysyvillä asukkailla jo on. Saarinen peräänkuuluttaa uusia mallien etsimistä, esimerkiksi Euroopan Unionin sisäisen pakolaisuuden avaamista romanikerjäläisten kaltaisille humanitaarisille muuttajille. Hän myös kysyy, tulisiko asumisperustaiset oikeudet ulottaa kaikille tulijoille ja ehkä rajoittaa tulijoiden määrää tai valita tulijat aiempaa tarkemmin, vai luopua asumisoikeuteen perustuvasta kokonaisturvasta valvomalla maahan tuloa aiempaa vähemmän ja jakamalla asukkaat kahteen, eri oikeuksia ja etuisuuksia omaaviin luokkiin. Vai olisiko ratkaisu jossakin aivan uudella tavalla? Unionikansa-

laisuuteen liittyy myös monenlaisia muita ongelmia ja kysymyksiä, joita artikkelikokoelmassa kyllä sivutaan, mutta niistä olisi ollut kiinnostavaa lukea enemmänkin.

Teoksessa tarkastellaan myös jonkin verran Itä-Euroopan romanien historiaa näkökulmista, joita aikaisemmissa julkaisuissa ei ole juurikaan kartoitettu. Miika Tervosen artikkeli ”Syrjäytetyt: Romanien yhteiskunnallinen uloslyönnin historia” lähtee toisen maailmansodan romanien kansanmurhasta (*Porajmos*), jossa Saksa ja sen liittolaiset ampui, kaasuttivat tai nälkännyttivät hengiltä noin 250 000–500 000 romanian ja ”sekarotuisena pidettyä ihmistä”. Myös Ari Hirvosen artikkelissa ”Karkotetut kansalaiset vapaan liikkuvuuden alueella” on lyhyt katsaus vielä varhaisempaan romanihistoriaan. Ruotsin vuoden 1637 kuninkaallinen asetus *Placat om Tartarens fördrifwande af landet* eli niin sanottu hirttolaki määräsi romanit poistumaan valtakunnasta vuoden ja yhden päivän kuluessa. Määräajan jälkeen tavatut ja kiinni otetut romanimiehet hirtettiin ilman oikeudenkäyntiä. Myös heidän vaimonsa ja lapsensa karkotettiin maasta. Teloitukset ilman oikeudenkäyntiä oli vastoin silloisia oikeusperiaatteita. Myöhemmin hirttolakia ”lievennettiin” koskemaan vain varkauden tai luvattoman teon tai ilkityön tehneitä romaneita. Vastaavanlaisia kaikkia romaneita koskevia karkottamispäätöksiä annettiin aina vuoteen 1748 asti. Molemmat historialliset katsaukset osoittavat, että romanit ovat kohdanneet vainoja, väkivaltaa ja rasismia aina siitä lähtien kun he saapuivat Eurooppaan.

Hirvonen tarkastelee artikkelissaan kerjäämistä myös perusoikeudellisesta näkökulmasta Suomessa. Hänen mukaansa kerjäämisen kieltävä laki olisi loukannut romanikerjäläisten perusoikeuksia ja ennen kaikkea heille EU-kansalaisina kuuluvaa vapaan liikkuvuuden oikeutta. Oikeusoppineet toivatkin lakiehdotusta koskevan keskustelun yh-

teydessä laajalti esille, kuinka se olisi täyttänyt muun muassa etnisen diskriminaation kriteerit.

Tärkeä ja edelleen ajankohtainen puheenvuoro romanikerjäläisiä koskevaan keskusteluun on myös Helsingin Sanomien toimittajan Kimmo Oksasen artikkeli ”Kuinka media löysi kerjäläiset: Havaintoja romanikerjäläisten ja tiedotusvälineiden suhteesta vuosina 2006–2011”. Hänen mukaansa media raportoi Suomeen tulleista romanikerjäläisistä nopeasti, mutta kesti suhteellisen pitkään ennen kuin heitä kohdeltiin kuten ketä tahansa haastateltavaa nimen omaavana yksilönä. Uutisointi inhimillistyi vähitellen myös lisääntyneen tiedon ja kritiikin myötä. Toisaalta romanikerjäläisiin kohdistuvissa uutisissa esiintyy edelleen heidän ihmisarvoaan halventavia ilmaisuja kuten ”kerjäläislauma” tai ”kerjäläisten hätistäminen muualle”. Oksanen viittaa myös poliisin taholta tulevaan uutisointiin, jossa romani=rikollinen -otsikkokaava on jälleen ollut valitettavan yleinen, erityisesti romanikerjäläisten kohdalla.

Kerjäläisyyteen on toki kautta historian liittynyt lieveilmiöitä kuten omaisuusrikoksia, mutta valtaosa Suomeen tulleista katukerjäläisistä elättää itseään ja lähiomaisiaan kerjäämällä. Edelleen näyttää olevan epäselvää, onko taustalla järjestäytyntä rikollisuutta kuten ihmiskauppaa, mutta Suomeen tulleet kerjäläiset ovat ainakin itse haastatteluissa kiistäneet tällaisen mahdollisuuden. Teoksessa ei kuitenkaan pohdita ihmiskauppaa koskevia epäilyjä perusteellisemmin.

Huomio! Romaneja tiellä -teoksen sisältämät puheenvuorot tekevät näkyväksi eurooppalaisen romaniväestön hädänalaisuuden ja haastavat lukijan pohtimaan myös omaa osallisuuttaan heidän kohtaloonsa. Pystymmekö asettumaan aitoon vuoropuheluun ja yhteistoimintaan heidän kanssaan? Kykenemmekö suhtautumaan kriittisesti omiin ennakkoluuloihimme ja asenteisiimme heitä kohtaan? Miten kohtaam-

me heidät ja heidän hätänsä, kun he kerjäävät kulkutiemme varrella? Jäämmekö sivullisiksi vai olemmeko osallisia – ja millä tavalla? Teos tarjoaa monipuolista ainesta näiden kysymysten pohdintaan. Mielestäni sen kiinnostavin ja tärkein anti sisältyy romanikerjäläisten omaan ääneen. Sitä olisi mielellään kuullut enemmänkin.

**VIRPI MÄKINEN
DOS., HELSINKI**

UWE HOLMER Der Mann, bei dem Honecker wohnte. 5. Aufl. Holzgerlingen: SCM Hänssler 2009. 219 s.

Saksalainen Uwe Holmer toimi DDR:n evankelisen kirkon pappina Leussowissa Mecklenburgissa vuosina 1955–1967. Myöhemmin hänet tunnettiin Falkenbergin raamatukoulun (Gnadauer Theologisches Seminar) johtajana sekä diakonisen laitoksen (Hoffnungstaler Anstalten Lobetal) johtajana Lobetalissa Brandenburgissa lähellä Berliiniä. Eläkevuosinaan hän toimi vielä Serahnissa Rehaklinik für Suchtkranke -laitoksen palveluksessa. Holmer eli elämänsä parhaimmat vuodet kommunistien hallitsemassa Saksan demokraattisessa tasavallassa, jonka uskonnonvapauden rajoitukset evankelinen kirkko ja sen eri organisaatiot kokivat arjen tasolla rasokkaasti.

Saksan kirkkohistorian näkökulmasta Holmer olisi todennäköisesti ollut vain yksi pietistinen pappi DDR:n ajan saksalaisissa pappismatrikkeleissa, ellei maan kiihkeä poliittinen muutos vuosina 1989–1990 olisi nostanut hänet varsin erikoislaatuiseen rooliin. Itä-Saksan kansannousu oli johtanut kommunistijohtaja Erich Honeckerin eroon

18.10.1989. Pian sen jälkeen Berliinin muuri murtui. Tätä murtumista seuranneet poliittis-yhteiskunnalliset muutokset johtivat yhdistyneeseen Saksaan.

Kun itäisen Saksan kommunistipuolueen mahtimies Erich Honecker joutui luopumaan vallasta, hän oli koko kansan syllykuppina. Entiset puoluetoverit eivät halunneet hänen asuvan Berliinissä heidän naapurustossaan. Kelkat kääntyivät viuhahtaen! Yli 40 vuotta jatkunut kommunistinen terrori oli ollut siinä määrin raakaa, kovaa ja armotonta, ettei sen yhdelle johtajalle juuri herunut ymmärrystä. Kansa oli raivoissaan. DDR:n evankelinen kirkko lupasi kuitenkin majoittaa Honeckerit. Pastori Uwe Holmer sai loppuvuodesta 1989 yllättävän pyynnön majoittaa vallan huijulta pudonnut pariskunta, Margot ja Erich Honecker. Koska Uwe Holmer halusi elää kristillistä lähimmäisenrakkautta todeksi, hän suostui majoittamaan heidät pappilaansa. On huomion arvoista, että Holmerin kymmenlapsinen perhe oli itse joutunut kärsimään kommunistisesta diktatuurista.

Honeckerit asuivat kymmenen viikkoa Lobetalin pappilassa tammi-kuun lopusta huhtikuun alkuun 1990. Sen jälkeen vallasta syösty kommunistijohtaja oli jonkin aikaa neuvostojoukkojen sairaalassa Berliinin lähellä, sitten Moskovassa ja Neuvostoliiton hajottua uudelleen Saksassa. Saksassa Honecker joutui oikeuden eteen syytettynä maanpetoksesta 1993, mutta huonon terveytensä takia hänet vapautettiin. Pinochetin jälkeinen ”uusi ja demokraattinen” Chile otti Honeckerit vastaan. Erich Honecker kuoli touku-kuun lopussa 1994 Chilessä.

Honeckerin pariskunnan majoittaminen Lobetalin pappilaan herätti saksalaisten keskuudessa ristiriitaisia reaktioita, myös voimakkaita protesteja. Holmer sai asian johdosta 3000 kirjettä.

Pastori Holmer kertoo muistelmissaan koko elämänsä tarinan. Ho-